

L'obra poètica de Gabriel Ferrater mereix un estudi total i profund del qual per ara, no disposem. No es pot considerar com a tal l'article de Joan Triadú publicat a "Serra d'Or" amb motiu de la mort del poeta. D'altra banda la present publicació no és el lloc idoni tant per l'ecassa quantitat d'espai de què disposa com per la importància que mereix un treball d'aquest tipus. Però a un nivell menys ambicions em semblen interessants unes notes de lectura, un punt de vista personal del poema que, al meu entendre, conté la clau del que podríem anomenar la "poètica" de Gabriel Ferrater: el **Poema inacabat**.

El poema consta de mil tres-cents trenta-quatre versos, que es divideixen en un cos principal encapçalat per una llarga introducció i una tornada. Està impregnada del mateix esperit que portà Proust a contar el record del seu passat en el sentit més vital o constructiu en la **Recherche du temps perdu**. També Ferrater recerca dins el seu record la manera de conciliar-se amb ell mateix dins el present en què escriu el poema. Es un monòleg, una auto-explicació adreçada a la noia que ell estima, a Helena.

Per a Ferrater les dones són la forma representativa de l'amor, sensitiu i sensible que ell entén com a força creadora. Així la dona i el poema són per al poeta els objectes directes de la seva creació i referències directes del senyal que el pas del temps deixa en la seva experiència. El títol que dona a aquesta peça té relació també amb Proust en el fet que aquest també deixà inacabada la seva **Recherche**. El poema és inacabat perquè és un fluir constant com la mateixa vida.

Però aquesta relació amb Proust es desdibuixa quan abandonem el sentit general per entrar en la concepció particular del tema i de les tècniques del poema, i és per aquest cantó que, a part de moltes influències tangencials, la significació última i fins i tot la mateixa intenció del poema tenen una clara explicació a través del poema **Nabí** de Carner, especialment en la interpretació que d'aquest en donà el poeta.

Aquesta influència és perfectament lògica si tenim present que Ferrater idolatrà Carner i el veié sempre superior a

Riba. La seva genialitat feia que no li satisfés l'intel·lecte laboriós i erudit de Riba. En canvi Carner, més vital, li provocà sempre una admiració sense reserves. Quan recitava versos de Carner els feia expressió del seu sentiment, i es podia observar visiblement que la seva carn era sacsada per l'assimilació en el seu esperit de l'esperit del poeta noucentista. Hom podia adonar-se que la concepció de la poesia era per a l'un, el mateix que havia estat per l'altre (salvant les diferències de personalitat que fan que s'apliqui a formes diverses).

Com Carner, Ferrater concebia el poema com l'expressió de l'home, del jo, en pugna amb les seves pròpies realitzacions, és a dir, interessat a captar allò que de més vital té l'home, i això el poeta de qui més ho pot saber és de si mateix. Així "captar i trametre en paraules aquells gestos humans que són significatius, són l'única cosa significativa" a la qual el poeta ha d'"obrir-se amb un màxim de generositat imaginativa i cordial" per a conèixer "allò que de debò conté la vida" (1).

Com Carner, Ferrater parteix d'una posició irònica davant els fets i d'un escepticisme davant la pròpia obra. "Potser hi ha encara una manera de fer bona poesia, i potser això vol dir simplement no creure en la poesia que fem" (2).

Tècnicament el segueix en una poètica objectivista centrada en la narració, però no "per cadenes de raciocini (...) clares" sinó tal com se'ns imposen de sobte a l'esperit", (3) i el procés de creació del poema és el mateix que quan "ens passem la vida provant de desenterbolir-les" (4). La finalitat del poema no és altra sinó la de la pròpia expressió de l'autor. Tot això queda perfectament explicat pel mateix Ferrater en la definició que fa del **Nabí** i que podria ésser completament aplicada al **Poema inacabat**. Es refereix a Jonàs, el protagonista, i diu que "el contingut de la seva vida és narratiu, objectiu com tot símbol poètic sòlid destinat a enriquir la imagiació dels homes. Jonàs no llega a la humanitat cap paraula intencionada, sinó una forma d'expressió: un fantasma de visió pre-verbal, anterior a les veus, un esquema sota el qual les intencions caduques poden ésser

POEMA INACABAT: ESBOS DE LECTURA.

Rosa CABRE

organitzades i adquirir consistència per un instant, aparença d'eternitat. La seva ha estat una vida poètica, mancada de sentit que puguem absteure del seu mode concret de manifestar-se, però prenyada potencialment de tots els sentits i de tots els fets humans que puguin ésser mirats sota la seva forma" (5).

Ferrater descobreix Carner sota el símbol de Jonàs, i afirma que d'igual manera que aquest, "Carner encarava la seva vida pròpia i tota vida que valgué una mica la pena". La darrera proposició és pot aplicar al mateix Ferrater en allò que ell considerarà de la seva vida que val la pena i es pot fer coincidir perfectament l'òptica dels dos poetes per damunt de l'autodestrucció a què se sotmetia Ferrater.

Però aquesta vida pròpia "prenyada de tots els sentits" que és l'eix del **Nabí** i del **Poema inacabat**, Carner l'amaga sota el símbol, mentre Ferrater la mostra en primera persona fent-se ell mateix símbol viu, i presentant-se com Carner es presenta en Jonàs, "com el centre d'un feix de línies d'especulació que s'allunyaven d'ell", com "un debanall per a nous pensaments dels altres i d'ell mateix" (6) i a la fi dels dos poemes sabem dels seus protagonistes el mateix que ells saben de si mateixos: "no en sabem res, i ho sabem tot" (7).

Hem vist una definició del que Ferrater cregué que és el poema i l'heroi del **Nabí**. Com és el Gabriel Ferrater que se'ns vol donar a conèixer, l'home i el poeta?

8 monogràfic Gabriel Ferrater.

Tots i cadascun dels poemes de Ferrater el manifesten en aquestes dues direccions que es fonen. Però *In Memoriam* i *Poema inacabat* són en aquest sentit els més explícits, especialment el segon que és l'auto-explicació de l'home madur, i dona més possibilitats que el primer, que està més centrat en una experiència infantil.

Ja des del primer vers afirma el seu caràcter rebel, renovador constant de la pròpia personalitat, en exigència contínua amb ell mateix i en constant oposició amb tot el que és establert.

Aquell qui va empenyar el talòs

"Garcès i el Teixidor senyor..."

Així l'heroi del poema des de l'òptica de la societat benpensant és un anti-heroi, i vol presentar la narració del seu record i dels seus pensaments com un conte, vol "contar un conte impertinent". Banalitat de la narració: només serà un conte agreujat per la impertinència que suposa per a la societat establerta el fet que l'autor covard, impotent i feble, en lloc d'amagar les seves debilitats com és costum, les consciència i en fa un poema on se serveix d'elles per a cridar la seva rebel·lia de les coses estables i empresonadores per a cercar la llibertat que li dona sentit de viure, encara que sigui enmig de les més grans contradiccions. "Serà el meu tema justament / el dret a fer-se independent" (p. 106). Aclarit l'esperit de l'autor i el tema central de la composició, el lector ja sap amb què se les heu i a què s'atén si segueix la lectura.

Ferrater data el poema i el localitza en l'espai, lliga l'obra a un moment concret de la seva vida: "Diré que sóc / a Cadaqués, en ple melós / i endormiscat mes de setembre / (...) del seixanta-u". Encara no hem entrat en el que és pròpiament el cos del poema; encara que la idea del tema central ja s'ha iniciat des del començament. Estem tot just als versos introductoris que tot i essent del tema, el preparen. Som a la dedicatòria. El poema s'adreça a Helena, la dona que Ferrater estima en aquell moment. A ella, co-partícep de les seves experiències en present, dedica el retrobament amb el passat. Helena, i a través d'ella l'amor i totes les dones i els amors del poeta, és

el lligam que uneix els records dins el temps divers.

"No sé quin nus subtil us lliga tu i el meu temps i aquelles vides que un dia es van esbatanar prop meu". (Pàg. 122.)

Potser el pinyol de la qüestió es troba precisament en la consideració que els mecanismes de la imaginació humana són sempre els mateixos; l'únic canvi rau en la llibertat combinatòria de l'home:

"...que les coses que tu has volgut són velles com les velles faules

A continuació dels versos dedicatoris i molt més velles que els exàmens".

entrem en aquelles on es tracta de l'ofici d'escriure poesia i aquí Ferrater se'ns revela com a realista amb preocupacions formals. No se sent avassallat per la tècnica, es procura la que li escau però s'hi sotmet a fi de dotar les paraules que ajustar-se amb precisió al contingut que la major càrrega semàntica d'acord a vol expressar.

i que algunes que has obtingut

"que el mot i que el vers

(Pàg. 101)

no se'm pensin que tenen drets a una vida d'exuberància lluny de la meua vigilància".

(Pàg. 106)

"quan tingui els mots fermats ben curt m'atorgaré tota permesa

(.....)

Seré digressiu i cursiu anacolútic i al-lusiu.

Faré llistes de bones coses

i de dolentes, noms de noies".

(Pàg. 107)

Però aquesta exactitud i correspondència entre el concepte i la forma escollida no es contradiu en aquests versos darrers sinó que hi queda subratllada. Efectivament l'acumulació, enumeració, de fets interromputs per altres fets o pensaments filosòfics, econòmics, socials, literaris, ideològics, i altres digressions, donen al poema una aparença confusament lògica com la de la mateixa realitat.

Per aquesta suma de preocupació formal i vital Ferrater s'acosta als medievals —sobretot a Ausiàs March— a Carner i, donant la volta al mitjà, a J. V. Foix per

allò que com diu més endavant "el super-realisme, usat / amb talent, és més realista que el realisme academista" (P. 114)

Ferrater des del poema que l'engendra recorda a mestres i amics com a part motor d'aquelles coses que l'han modificat culturalment, i entroncant-se amb un tipus de tradició literària.

Fins ara el poema situa el lector en una perspectiva capaç de facilitar la comprensió del tema central que s'inicia amb el vers. "I ara mirem d'anar per feina", amb aquesta frase introdueix el relat dels records de la joventut pel que fa als fets que l'expliquen en l'actualitat, els temps de soldat a l'Aragó, la família, la ciutat natal, etc., analitzades des d'ara amb tota la complexitat que ofereixen. El material primari el treu de la memòria perquè "és el passat que ens dona tema" i ens permet unes anàlisis objectives.

De tots aquests temps en què es divideix la seva experiència ell en nota més l'efecte constructiu, mentre que el destructor se li fa evident en els cossos dels altres, de les dones sobretot, i li produeix, llavors, l'angoixa.

Cert que el cos perd el seu encant, però a mi el que m'ha encantat sempre han estat els altres cossos i no em veig més la carn que els ossos.

.....

Que et fessis vella tu, Helena sí que em faria escopir sang.

(Pàg. 113)

El temps constructor i destructor alhora no el priva de la impotència de saber que no pot rescatar el cos d'una dona jove del sofriment de veure-la transformada pel temps. Però és del reconeixement de la pròpia impotència que sorgeix la seva grandesa humana. Una vegada més la contradicció dona al poema la vitalitat en el sentit més lingüísticament complet com aquella que diu:

(Car ser intel·ligent ens denota un vigor de felicitat: el sofriment és deixatat.)

(Pàg. 119)

Al llarg del conte el poeta es vol presentar com si anés a la recerca contínua d'allò que realment ha d'ésser la seva existència. Buscant els seus interessos reals sense deixar-se temptar pels esque

mes de vida que li vénen prefixats per la societat.

Mirarem de no convertir-nos,
de ser lleials, i no mentir-nos
que ens havíem dut enganyats
quan ens guiava aquest tenaç
propòsit d'anar passant dies
l'empenyent anys, que és tota una vida.

(Pàg. 119)

Idea que fa aparentment contradictòria amb els versos següents referits a la mecànica del poema. Aquí Ferrater ens enganya deliberadament. A la llarga del poema vol fer creure al lector ingenu que la seva creació és un enfilat rutinàriament un vers després de l'altre.

"així com veus que passo els mots
l'empenyo les frases que és tot
l'ofici d'escriure amb sonsònia."

(Pàg. 119)

La falsedat d'aquesta afirmació com d'altres que s'hi troben neix de l'oposició amb la manifesta intenció formal, anteriorment assenyalada, i amb la pre-ocupació estilística que es desprèn de la composició.

Ja hem vist que el protagonista se'n mostra rebel i feble. Es profundament sincer, però també és insegur, i precisament és aquesta inseguretat allò que el violenta a cercar-se contínuament i a sentir-se lliure:

"quí conta, no sempre promet
de donar res millor que un dubte.
Jo no corro fires amb mules
per carregar certituds:
si un dia en tinc, hauré perdut
llibertat de renunciar-hi
i és a ser lliure que em vull hàbil."

(Pàg. 122)

Aquest raonament el porta a la declaració oberta del que vol dir en el conte: la seva llibertat.

"Veus, el conte em toca d'escriure
i, per on començar? Sóc lliure."

(Pàg. 122)

En aquest crít de llibertat i en molts moments de la composició, Ferrater es fa hereu de la "poderosa veu de rossinyol" que ell atribuïa com a gran elogi a Carner, per bé que li dóna un to personal que el diferencia del poeta noucentista.

Fins aquí Ferrater parla d'ell mateix, de les experiències de jove i de com se li ha anat lluny el temps. Després

"Ara entrem a l'escenari de la res" evoca la família i la ciutat de Reus (millor dit la seva gent i la seva manera de viure) i recorda a Josep Pla "que m'ha ensenyat a mirar la gent del país català".

La personalitat de Ferrater va des de la seguretat d'afirmar que els seus versos i covar ous són de les poques idees genials que han sorgit de Reus, fins a esventar el sentir-se com un "gossot danès immens" que "m'esquitxa de bava i les potes van revolcant-me", i això ho manifesta perquè, malgrat que li "és innata la covardia / d'obra i sols penso valenties / de pensament" (pàg. 128) en fer-la pública s'allibera dels mals endèmics que corrompen els qui essent-ho com ell ho amaguen de tal manera que:

"Només cal dir que la misèria
material, va fent misèria
moral, i que la meva gent,
(pel burgès no hi ha malaltia
més greu, i de llarga agonía)
fan un llatzeret supurant:
soferts, abnegats i covards."

(Pàg. 131)

Gràcies a la rebel·lia, l'heroi es redimeix de la covardia i pot dir: "Sostinc que no sóc jo el pervers". Tampoc no intenta procurar-se "muralles contra la por" perquè entendre sé prou bé que és millor que témer".

Així l'heroi que és de la terra no cerca d'anar sinó a ella. Tot el món del poeta és un món d'objectes a través dels quals intenta satisfer les seves necessitats físiques, somàtiques i intel·lectuals. Viu encarant el seu dubte a cada moment de la seva història i accepta el risc de la resposta. Apassionada, solitària i genial, així és la seva existència.

El poema es clou amb una tornada on des d'un començament es nega al lector el dret d'esperar una conclusió. L'autor només aporta el material acumulatiu del conte i deixa per al lector la llibertat d'un acabament que resumeixi tot el que ha dit.

Però el poeta no és del tot sincer en dir-nos que "aquest embolic de marrades / no para enlloc". Certament no pot donar una conclusió que ho englobi tot perquè la vida d'una persona és massa complexa per arribar a una síntesi total i d'altra part, a quina conclusió pot arri-

bar sobre si mateix si la vida continua i ell hi pren sempre la part de risc, de dinamisme en què el passat es reviu explicant el continu present Ferrater, a l'igual que el Jonàs de Nabí no ens ha enganyat, ens ha dit tot el que sap d'ell mateix, tot i res. Per això després d'analitzar-se minuciosament ha de dir que no pot arribar a un final convincent.

Però per al lector que ha comprès la significació dels diferents enunciats, aquest tipus d'acabament no és necessari perquè ha entès globalment l'experiència de vida i de cultura que li ha comunicat Ferrater.

Aquesta tornada és un poema enterament dedicat a la dona. A totes les que ell ha estimat, en el present o en altres temps; però sempre són dones de cos jove i bonic.

Cap als darrers versos, Ferrater cedeix a exposar la finalitat última del poema com una creació basada principalment en el plaer que sent ell d'ordenar "mots fets per a compondre imatges netes de les coses que em són objectes d'afectes o d'aversiones, "versos xafarders" que no voldria que ens suggerissin un "ex-vot llefiscós" ja que van destinats a manera de present a una noia jove.

Ferrater com Carner deixa a la humanitat unes "formes d'expressió" i abans de desprendre's del seu llegat desitja que la seva creació, que el seu donatiu tingui algun acolliment, per això se n'acomia amb el vers: "Barca nova, tingues bon vent". Vol que aquesta representació de les formes caduques, inacabades, de la seva experiència adquireixin com adquirí Carner amb Nabí la mateixa consistència d'un instant, "l'aparença d'eternitat".

(4)	Idem	Idem	Idem	p. 19.
(1)	G. Ferrater, pròleg a Nabí,			p. 7.
(2)	Idem	Idem	Idem	p. 6.
(3)	Idem	Idem	Idem	p. 19.
(5)	Idem	Idem	Idem	p. 22.
(6)	Idem	Idem	Idem	p. 22.
(7)	Idem	Idem	Idem	p. 22.

Els fragments del Poema Inacabat han estat extrets del llibre **Les dones i els dies**.